

הרב יששכר הלוי לזין
רב בטרנטון (אה"ב), ונשיא הפוהמ"ז באה"ב

ג' ו' ס' נ' ש' י' ם

א. במס' נזיר ג"ט. — לכדתניא לא יהיה כלי גבר על אשה מאי תלמוד לומר אם שלא ילבש איש שמלת אשה ואשה שמלת איש הרי כבר נאמר תועבה היא ואין כאן תועבה אלא שלא ילבש איש שמלת אשה וישב בין הגשמים ואשה שמלת איש ותשב בין האנשים רבי אליעזר בן יעקב אומר מנין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה ת"ל לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה שלא יתקן איש בתיקוני אשה. ע"כ.

וברש"י בד"ה, בכלי זיין למלחמה כתב וז"ל, "כדמתרגמינן לא יהא תיקון זיין דגבר". ובד"ה, תלמוד לומר לא יהיה כלי גבר על אשה כתב וז"ל, "וזה שמצינו בייעל אשת חבר הקני שלא הרגתו לסיסרא בכלי זיין אלא כמו שנאמר ידה ליתד תשלחנה (שופטים ה') וכן הוא גם בילקוט שופטים וז"ל, "מפני מה לא הרגתו בכלי זיין לקיים מה שנאמר לא יהיה כלי גבר".

ובספרי פרשת תצא, ראב" אומר מנין שלא תלבש אשה כלי זיין ותצא למלחמה ת"ל לא יהיה כלי גבר על אשה".

הרמב"ם פ' י"ב מהלכות עכו"ם ה' י' וז"ל, "לא תעדה אשה עדי האיש כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע או תלבש שריון וכיוצא בו או שתגלח ראשה כאיש ולא יעדה איש עדי אשה כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי זהב במקום שאין ליבשין אותן הכלים ואין משימין אותו החלי אלא נשים הכל כמנהג המדינה. איש שעדה עדי אשה ואשה שעדתה עדי איש לוקין".

ברדב"ז פרק ז' הל' מלכים ה' ד' כתב על דברי הרמב"ם, "במה דברים אמורים שמחזירין אנשים אלו מעורכי המלחמה במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה הכל יוצאים ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה" (משנה סוטה מד) וז"ל, "וכי דרך הנשים לעשות מלחמה דקתני וכלה מחופתה, והא כתיב כל כבודה בת מלך פנימה? וז"ל דהכי קאמר כיון דחתן יוצא מחדרו כלה יוצאת מחופתה שאינה נוהגת ימי חופה. ואפשר דמלחמת מצוה נשים מספקות מים ומזון לבעליהן. וכן המנהג היום בערביות" עכ"ל.

ב. מהמובא לעיל משמע: (א) מהגמרא, שאסור שמוש בנשק לאשה הוא אף בלא לבישה, כי ראב"י אינו מזכיר לבישה, אם כי אינו מוכרח, מפני שהוא דורש מן הפסוק לא יהיה כלי גבר על אשה, שזהו בעצם לבישה. אבל מרש"י והילקוט נראה פשוט שגם בלי לבישה, ואפילו להחזיק ביד, אסור. כי הלא להרוג את סיסרא לא היתה זקוקה ללבוש את הכלי זיין. ובכ"ז לא עשתה זאת משום דלא יהיה כלי גבר. (ב) מהספרי משמע שהם שני דברים: (א) אסור לבישה, (ב) אסור יציאה למלחמה. אם כי לא מוכרח.

מהרמב"ם (הל' עכו"ם) שאינו מזכיר מלחמה, אבל אומר „או תלבש שריון“ משמע שבלי לבישה מותר. ויש לדקדק בזה טובא, והדבר נראה תמוה, שדין השתתפות אשה במלחמה ולבישת כלי מלחמה יהיה בפסוק אחד עם ולא ילבש גבר וגו', עד כדי כך שראב"י חולק על הת"ק ומוציא את הפסוק ממשמעו הפשוט? (אם כי לפי באורו של המלבי"ם יש קשר, אבל מה יעשה עם ולא ילבש „גבר“?) אבל על הרמב"ם קשה, אם הפירוש בדבריו הוא כדברי הרדב"ז מדוע לא באר דבריו, אם כי הוא לשון המשנה? ועוד יותר קשה שמביא דין כלי נשק לאשה בהלכות עכו"ם והזכיר רק „שריון וכיוצא בו“ שמשמעותו רק בגדים? כ"כ יש לדקדק במעשה דינאל, לפי רש"י והילקוט, שלכן לא השתמשה בכלי זיין משום לא יהא כלי גבר' אינו מובן, כי הלא בין אם נאמר שאסור השתתפות במלחמה הוא מצד עצמו או מצד אסור שמושם בכלי נשק, הלא אסור שניהם הוא מצד זמה — שלא יבואו לידי זנות, או איך זה אפשר שהדברים שיכולים להביא לידי זמה — שמוש בנשק — יהא אסור לה, והזמה עצמה הותרה לה? והכתוב עוד משבחה על זה (יבמות ק"ב) ז' בעילות בעל אותו רשע, ובתוס' ד"ה והא מתהניא מעבירה; „שהיא שדלתו בדברים להכריעו להביאו עליה“. ודוחק להלק בין קודם שיסנה אותו לאחר כך כי כל זמן שהיה חי אפשר היה לו להתעורר.

ג. הרמב"ם בספר המצות סוף שורש י"ד אומר „ולא נלחמות במלחמת הרשות“ ומשמע פשוט שכן נלחמות במלחמת מצוה (לא כפרוש הרדב"ז). ועוד קשה גם אם נאמר שאין הדין כהרמב"ם והחנوخ — שאומר בפרוש שהחרמת ז' עממים נהגת גם בנקבות (מצוה תכ"ה) ואינן משתתפות בשום מלחמה, אבל הרי בזאת יודו כלם שמחויבות להגן על עצמן כשבאים להרגן — הבא להרגן השכם להרגו — ובמה תגנה על עצמן? האם יכולות להגן ע"ע ביתד או במטאטא? יבזמנים אלו שכלי הנשק הם שונים לגמרי מבזמנים הקודמים, ובא"י שאנו יודעים שהסכנה מצויה ר"ל והפרעות הרבות גם לפני המלחמה האחרונה, וגם עכשיו המקרים הרבים שהרוצחים חודרים לתוך גבולי א"י, במה תגנה על עצמן? ואם לא תלמדנה איך להשתמש בנשק ותכסיסי מלחמה והגנה איך תדענה? והתורה אמרה הבא להרגן השכם להרגו (ברכו' נ"ה, סנהד' ע"ב).

ועוד יש לעיין בדינים אלה, שאין אשה יוצאת בכלי מלחמה ואיננה יוצאת במלחמה, אם הם תלויים זה בזה בגדר פועל יוצא. — ז. א. מכיון שאיננה רשאית לצאת בכלי מלחמה או ממילא איננה יכולה להשתתף במלחמה, או מכיון שאיננה יכולה להשתתף במלחמה אין תועלת או אסורה לצאת בכלי מלחמה. או אינם תלויים זב"ז, וכל אחד אסור מטעם עצמו.

ד. מדברי רבנו בחיי (תצא) „מנע הכתוב כלי זיין מן האשה, כדי שלא תצא למלחמה ויה' סיבה לזנות“ משמע שעיקר האסור הוא יציאה למלחמה ששם תהי' סיבה לזנות. (ויציאה — שם נרדף לזנות) כ"כ בפרוש אבן עזרא „כי האשה לא נקראת כי אם להקים זרע, ואם היא תצא עם אנשים למלחמה תבא בדרך לידי זנות“. ומשמעות דבריו נראה שהם ב' טעמים: א) מטרת האשה להקים זרע, ולא להשתתף במלחמה. ב) כדי שלא תבא לידי זנות. (1) א"כ לפי דבריהם (אף לטעם הא' של האבן עזרא) ההתנגדות העקרית להשתתפותם במלחמה היא, כדי שלא תבאנה לידי זנות בדרך או במלחמה (עם הישראלים בני עמון?) ולכן אסרו

עליה את הכלי מלחמה. אולם כמה זה תמוה שבמקום לאסור השתתפות האשה במלחמה, כי זה הוא העקר, וממילא לא תהי' שום תועלת לה בכלי מלחמה, אסרה התורה — בפרוש — את הכלי מלחמה עליה, ז. א. האמצעים למלחמה, אתמהא!

ה. אבל מלשון הספרי תצא (לעיל), „שלא תלבש אשה כלי זיין ותצא למלחמה“ משמע ששני הדברים לכישה כלי זיין ויציאה למלחמה הם במדרגה אחת. וכ"נ מלשון הגמרא (נזיר), „מנין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה ת"ל וכו'“, דאלת"ה אלא שאחד בהן דוקא והשני לאו דוקא. ז. א. שיותר לה לצאת במלחמה בלי כלי זיין או לצאת בכלי זיין בלי מלחמה, הרי להתיר לצאת במלחמה בלי כלי זיין — אינו מחקבל על הדעת, שהרי החשש שמא תבא לידי זנות הלא נשאר; ולצאת בכלי זיין בלי מלחמה הלא כלם מסכימים לאסור. דרך אגב נדקדק בדברי הרדב"ז ששואל, וכי דרך הנשים לעשות מלחמה דקתני וכלה מחופתה, והא כתיב כל כבודה בת מלך פנימה? האם זה הדבר היחיד שמעכב? ומה עם האיסור של „לא יהיה כלי גבר“? ועל התרוץ הב' שלו ג"כ קשה. לפי דברי בעל מגילת אסתר בספר המצות ל"ת שיהי' שום הספקת מים ומזון הוא חלק מעבודה בצבא. (וסוכ"ס אין זה „כל כבודה וכו'“) ומה מתקן בזה? וחזק מזה, האם אפשר להגביל שההספקה תהי' רק לבעליה? והאם אפשר להבטיח בזמן מלחמה שלא יתפרדו זמ"ז? א"כ שוב נשאר החשש שמא תבא לידי זנות, ועוד כדאי להבין אם השתתפות האשה במלחמה אסורה — מאיזה טעם שיהיה — הלא היה יותר מתאים להדגיש זאת בדרשת הפסוק „וכבשה“! ומה זה לשון הגמרא (יבמ' ס"ה, קדוש' ב') אין דרכה של אשה לכבוש, הלא יש אסור בזה?

ו. ולכן נ"ל לבאר שלהרמב"ם שיטה אחרת בזה והוא:

החנוך במצוה תקמ"ב ו"ל, שלא ילבשו הנשים מלבושי האנשים ולא יודיינו בזיונם ועו"נ לא יהי' כלי גבר ותרגם אונקלוס לא יהא תיקון זיין דגבר על אתתא, ומן הדומה כי מפני כן פ"י הכתיב בכלי זיין לפי שהם הכלים המיוחדים לגמרי לאנשים שאין דרך האשה בעולם לצאת בכלי זיין אבל ה"ה שאסור להם מדאורייתא לצאת במלבושים שדרך האנשים באותו המקום להשתמש בהן כגון שתשים בראשה מצנפת או שאר כלים המיוחדים לאיש. משרשי המצוה להרחיק מאומתנו הקדושה דבר ערוה וכל ענין וכל צד שיהי' הכשלון באותו דבר מצוי מתוכו — ואין ספק כי אם יהיו מלבושי האנשים והנשים שווים יתערבו אלה עם אלו תמיד ומלאה הארץ זמה. ועוד אמרו בטעם מצוה זו שהיא להרחיק כל ענין עו"נ שדרך של עכ"ם הי' בכך. ואלו שני הטעמים מצאתים בספרי הרמב"ם ז"ל אחר כתבי אותם. לכאורה היה נראה מדברי החנוך שהם רק ב' טעמים: א) שמא יתערבו. ב) חקית העכו"ם. ולפי טעם הא' — שמא יתערבו — אין אסור בלבישת בגד אחד כזה, שאין חשש שיתערבו, כת"ק דראב"י, אבל זה הרי ודאי אינו כמו שאומר מקודם, „כגון שתשים בראשה מצנפת או שאר כלים המיוחדים לאיש“ (ע"כ צריך לאמר שהוא כולל טעמו של הרמב"ם בהטעם שמא יתערבו בהמלים „וכל ענין וכל צד שיהי' הכשלון באותו דבר מצוי מתוכו“ או בטעם השני משום חקות עכו"ם, עכ"פ אינו מחולק עם הרמב"ם. וגם הוא אינו מזכיר דין או אסור השתתפות אשה

במלחמה, אף כי מביא תרגומו של אונקלוס (או, יותר נכון, מביא ראיה לבאורו ממנו).

והרמב"ם בספר המצות ל"ת ל"ט וז"ל „שהזהירנו מהמשך אחר חקית העכר"ם שתהינה הנשים לובשות בגד־האנשים ושיתקשטו בתכשיטיהם והוא אמרו לא יהיה כלי גבר על אשה. וכל אשה שתתקשט באחד מתכשיטי האנשים המפורסמים בעיר ההיא שזה הוא תכשיט מיוחד לאנשים לוקה". מבאורו של הרמב"ם בל"ת זו ברור שהאסור הוא מטעם חקות עכר"ם, והאסור הוא (1) על לבישת גבר אם כי ההדגשה היא רק על תכשיטים, אחרת אין זה חקות עכר"ם. ואינו אחד ולא לבישת בגד אחד, בכ"ז הם שניהם שווים בזה — כפי פסקו ביד החזקה. כ"כ הוא מדגיש שיהיו מפורסמים „בעיר ההיא", והתנאי הזה הוא מסתמא גם על לבישת בגד אם כי ההדגשה היא רק על תכשיטים, אחרת אין זה חקות עכר"ם. ואינו מזכיר אף ברמיוז ענין מלחמה או השתתפותה, או אף כלי מלחמה.

ובל"ת מ' וז"ל: „שהזהירנו מהתקשט האנשים בתכשיטי הנשים והוא אמרו ולא ילבש גבר שמלת אשה. וכל אדם שיתקשט כן או לבש מה שהוא מפורסם במקום ההוא שהוא תכשיט מיוחד לנשים לוקה. ודע שזאת הפעולה כלומר היות הנשים מתקשטות בתכשיטי האנשים והאנשים מתקשטים בתכשיטי הנשים פעמים יעשו לעורר הטבע לזמה כמו שהוא מבואר בספרים המחזירים לזה, והרבה מה שיושם בתנאי נעשית קצת הטליסמא ויאמר אם יתעסק בו אדם ילבש בגדי נשים ויתקשט בזהב ופנינים והדומה להם ואם היתה אשה תלבש השריון ותזדיין בחרבות, וזה מפורסם". מבאורו זה מבואר (1) שכלי אחד, בין בגד או קשוט, מספיק. (2) שיהיה „הדבר מפורסם שהוא מיוחד לאיש או לאשה באיתו המקום" ז. א. שהעקר הוא אם באותו המקום הוא מפורסם ואינו תלוי אם הוא באמת תכשיט או בגד מיוחד למין זה או זה, וא"כ יש אפשרות שבמקום אחד יהי' בגד אחד אי קשוט אחד אסור, מפני שהוא מפורסם, ובמקום אחר, שאיננו מפורסם, יהא מותר. בסמן זה הוא מוסיף עוד טעם, שהלבישה או הקשוט בעצמו מעורר הטבע לזמה, ואינו מזכיר שום טעם של „שמא יתערבו" — ולא רק שאיננו חושבו לטעם עקרי או חשוב אלא פשוט אינו מזכירו כלל — (ולפי ב' הטעמים שהוא נותן הוא פוסק (ביד החזקה) שאפילו בכלי אחד אסור) — וגם פה אינו מזכיר מלחמה או השתתפותה במלחמה, אבל מזכיר כלי מלחמה — שריון, מטעם בגד, ותזדיין בחרבות — מטעם תכשיט בזמן הזה ובמקום הזה. אבל להחזיק חרב ביד או להשתמש בכלי נשק אינם נכללים באחד מן הטעמים הנזכרים.

ולפי התנאי שהאסור תלוי „בפרסום במקום" תסלק סתירה לכאורית מהלכות שבת פ' י"ט ה' א' שפוסק כחכמים דר' אליעזר שאין כלי מלחמה תכשיטין, ואילו כאן הוא אסור „ותזדיין בחרבות", שהן כן תכשיטין? אבל לפי הנ"ל הדבר מובן שאצל ה"ל לא יהיה העקר הוא מה שידוע ומפורסם במקום זה אצלנו בתור תכשיט. אם כי באמת הוא שטות, אבל אצל שבת התכשיט צריך להיות בעצם ולכה"פ לא נגד רוח התורה, והתורה דורשת ממנו שלא נחשיב דברים כאלה לתכשיטין. ז. ולפי שיטת הרמב"ם הבאור בדברי ראב"י (נזיר נט.) הוא שהמלה „למלחמה" הוא פירוש על המלים „כלי זיין", איזה כלי זיין? כלי זיין למלחמה, ולא על „שלא תצא אשה". והוי כמו שהיה אומר „שלא תצא אשה בכלי מלחמה". ואין

כונת ראב"י שהפסוק דן בדין השתתפות אשה במלחמה, ואינו מדבר כלל בענין מלחמה אלא דן בדין כלי גבר, ומשתמש בבטוי זה כפי באור החנוך (תקמ"ב) שמביא לדוגמא דברים כאלה שאין דרך אשה בעולם לצאת בהם.

וחזו גם כונת רש"י בבאורו בד"ה, בכלי זיין למלחמה' וז"ל, "כדמתרגמינן לא יהא תיקון זיין דגבר" שמבאר המלה, למלחמה' או המלים, בכלי זיין למלחמה' לכוונת, זיין דגבר, והמלים, "לא תצא" לכוונת, לא יהא תיקון' ואינו דן כלל בהשתתפות אשה במלחמה.

ולפי דברינו תסור תמיהת הב"ח על הב"י (קפ"ב) מאין לו לחלק להרמב"ם שהעברת שער בית השחי הוא שונה? אבל לפי באורו בספר המצות (שהבאנו לעיל) שצריך לבוש או קשוט, מפורסם שהוא למין מיוחד, ואז אסור או מטעם חקות עכו"ם או מטעם מעורר זמה. והיות שאין העברת שער בית השחי נראה איך זה יכול להיות מפורסם שהוא קשוט למין מיוחד? כ"כ נראה שלהרמב"ם לא סבירא לו הטעם, שמא יתערבו' כלל, כי אינו מזכירו. ומשמעות דברי ראב"י ג"כ נראה שהוא אומר דבר חדש, אף אם יודה להדין של ת"ק, שהרי יש בכלל מאתים מנה, אבל לאו מטעמו.

ח. ויש לחקור הא דאין אשה נלחמת במלחמת הרשות, אם זהו רק פטור, כמו מצות עשה שהזמן גרמא כמו תפלין או מצות אחרות שהן פטורות מהן אבל מותרות להתנדב ולקיימן, או יש בזה אסור מטעם אסור לבישת בגדי מלחמה והודינות בכלי נשק או מאיזה טעם אחר? מלשון הרמב"ם, ואינן נלחמות במלחמת הרשות' אי אפשר לדייק לא לכאן ולא לכאן.

ואפשר שיש לפשוט את זאת מהספרי והוא: לפי שיטת הרמב"ם והחנוך שאשה כן חייבת להשתתף במלחמת מצוה, ע"כ לפרש דברי ראב"י (בהספרי) שהוא מיירי במלחמת הרשות, וכדי שלא נאמר שזה הוא רק פטור, אבל אם היא רוצה להתנדב מותרת — כי בהיותה עסוקה וטרודה במלחמה, הטעמים של חקות עכו"ם והתעוררות לזמה נופלים — ת"ל לא יהיה כלי גבר וגו'. כי היות שאינם מתחילים במלחמת הרשות אם לא שאינם בטוחים בלבם שינצחום או ישנו עדיין טעם התעוררות לזמה — או לאלה שאומרים הטעם שמא יתערבו, — ולכן אסור לה. ט. ובמלחמת מצוה שמחויבת להשתתף אם מותר לה להשתמש בכלי נשק וללבוש שריון? הסברא הפשוטה היא שלא רק מותרת אלא מחויבת מפני הטעמים האלה: א) אין מתקבל על הדעת שנחיבה להשתתף במלחמה ונאסור עליה כלי מגן והתקפה? ואף לדברי הרדב"ז שהשתתפותה היא רק בהספקת מים ומזון לבעליהן, האם אינה זקוקה להגנה, בפרט אם בעליהן הם בחזית? גם בזמננו אלה שיש לעמים המפותחים כביכול הסכם שלא להתקיף בתי חולים ואלה שמטפלים בהם ועוד ועוד, האם אין מעשים בכל יום שמפירים חק? ב) משום פקוח נפש, ואפילו ספק פק"נ, משום שעי"ז אפשר שתוכל להציל עצמה. ג) התורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו (ברכ' נח. סנהד' עב).

לפי התנאים הנוכחים, שא"י מוקפת מכל צד בשונאים פראים שכמעט כל יישוב הוא כעיר על הספר, שגם אלה שאינן בחזית, צריכות לדעת איך להגן ע"ע. וכמעט תמיד הן במצב "מלחמת מצוה". ד) לפי באור הב"ח שרק לגוי אסור — וכש"כ שיהא מותר להצלת נפשה.

והרמב"ם בספר המצות, ותזדין בחרבות' ובהל' עכו"ם. לא תערה אשה עדי איש' איננו דן כשהיא עושה זאת להצלתה או אפילו להתלמד איך להגן ע"ע, כי אז הטעמים נופלים, כי אם היא עושה זאת מפני הצלה אין כאן לא חקות עכו"ם ולא מעורר זמה. ואפילו טעם, שמא יתערבו' לא שייך בפק"נ, כי אם לא כן קשה גם לתרוץ השני של הרדב"מ, שכן מספקות מים ומוזק, הלא החשש שמא יתערבו נשאר? ואין לומר שאם הן מספקות, לבעליהן? אז אין חשש שמא יתערבו, שא"כ מדוע לא נתיר להן השתתפות במלחמה, עם בעליהן? חוץ מזה בארנו לעיל להרמב"ם לא סבירא ליה החשש שמא יתערבו.

י. והילקוט ורש"י שמביאים, שלכן לא הרגה לסיסרא בכלי זיין משום לא יהיה בלי גבר הוא קשה הבנה. חוץ מהדקדוקים שהבאנו לעיל קשה מאין ידעה יעל שלא רק מותר לה להרוג את סיסרא, אלא שמצוה עליה — עד כדי לעבור עבירת עריות — הלא שלום היה בין יבין ובין בית חבר הקני? ועוד הלא לא היתה צריכה להזדין אלא לקחת ביד. ואם כן ידעה, מדוע לא הרגה אותו בחרב. הלא מצותן בסיף? (סנהד' ס"ז).

אבל אפשר שכונת רש"י והילקוט היא, שלא היתה רגילה בכלי זיין, מפני צדדי האסור שיש בלא יהיה כלי גבר בלי מלחמה או במלחמת הרשות, לכן השתמשה ביתד האוהל שהיתה, רגילה בנטיית אהל'.

ואם כי הוא דבר פשוט וברור שלדעת הרמב"ם והחנוך — ולפי באורנו כלם חוץ מהרדב"ז בפרוש הא' — נשים מחויבות להשתתף במלחמת מצוה, אבל מה שנוגע לקריאת מלחמה, סדורה והנהלתה וכל דבר השייך לזה, כל אלה הדברים מוטלים אך ורק על הזכרים, הצבור או המלך ולא על הנשים, כי באופן רגיל הן אינם מנהלות מלחמה.

יא. וזוהי תסולקנה תמיהות המנחת חנוך :

במצוה תקס"ז לקרות קודם המלחמה לשלום, החנוך אומר, ונוהגת מצוה זו בזמן שישאל על אדמתן בזכרים שהם הראויים למלחמה והיא מן המצות המוטלות על הצבור ויותר על המלך ועל ראשי העם' ומעיר המנחת חנוך ע"ז, "ובאמת במלחמת מצוה נוהג אף בנשים כלשון המשנה הכל יוצאין וכן מבואר בר"מ פ"ז".

ובמצוה תקס"ב לא תדרוש שלום, ואסור זה היה נוהג בזכרים שהם בני מלחמה'. ובמצוה תקס"ו ויד תהי' לך מחוץ למחנה — ונוהגת בזמן הבית בזכרים כי הם הנלחמים ולא הנקבות'. ובמצוה תקס"ז ויתד תהי' לך על אונך — להיות לכל אחד מבני החיל יתד תלויה עם כלי מלחמתו או כלי אחר שראוי לחפור בו' — ואיננו אומר שנוהג בז"נ (אם כי אפשר לדחוק ולומר שמלות יתד כן נוהג גם בנשים, כי איננו אומר שנוהג רק בזכרים, אלא מצוה, להיות לכל אחד מבני החיל יתד תלויה, ואם במלחמת מצוה גם האשה משתתפת, אז גם היא נכללת ב,לכל אחד מבני החיל"') ומעיר המנחת חנוך — באמת במלחמת מצוה ג"כ נוהג העשין הללו ובמלחמת מצוה הכל יוצאין אפי' כלה כמבואר בר"מ פ"ז א"כ נוהג בנשים ג"כ ובמחית עמלק תר"ד תר"ה המנחת חנוך אומר, "וכבר כתבנו בהעשה דנשים גם כן היבות".

ולפי דברינו שחייב האשה הוא רק להשתתף במלחמה, אבל לא בקריאתה, רהכנתה והנהלתה, דברי החנוך עולים יפה. והגם שבמצות לא תחנם — תכ"ו —

אומר שנוהג ב"ז", אינו דומה זה למחית עמלק, מפני שבעמלק הזכור והלא תשכח מחוברים למחה תמחה וכחלק ממנו משא"כ בלא תחנם.

מהאמור נראה שאפילו להרדב"ז — בתרוצו השני — נשים משתתפות בהספקת מים ומוזון לבעליהן — ומים ומוזון מסתמא לאו דוקא אלא כל צרכיהם, כמו כדירים וכדומה, כי איך נגבילו למים ומוזון? — (גם, "וכן המנהג בערביות" קשה להבין) וגם לזה צריכות הכנה לפי תכסיסי המלחמה ב"ז". ואפילו לפרושו הראשון הטעם הוא משום, כל כבודה, ומדוע נדרוש מהן את הכל כבודה? במלוי חובתן למדינתן ועמן יותר מלצרכיהן הפרטיים? הלא זה עלול להיות צרכי עצמן? יב. ומה שנוגע לחוק, "שרות לאומי" בתנאו שנתקבל, קשה לחדור לנמוקי רוב מתנגדיו שאינם נזהרים ונמנעים מלהעסיק אותן — אפילו נשואות — בלשכותיהם, בבתי מסחרם ואף אינם נזהרים מלהשתמש בהן במסעדות ובבתי חולים מפני שסומכין על ההיתר (אה"ע כ"א ה'). ומאי שנא?

יג. דרך אגב אמרתי להעיר על קושית המנחת חנוך שהניה בצ"ע במצוה תכ"ה והוא: "להרוג ז' עממים המחזיקים בארצנו טרם כבשנו אותה מהם, שנא' עליהם החרם תחרים אותם ונכפלה המצוה בסדר שופטים שנא' שם כי החרם תחרימם ונוהגת מצוה זו ב"ז"נ בכ"מ ובכ"ז שיש כח בידינו להרגם, ועובר ע"ז ובא לידו אחד מהם ויכול להרגו מבלי שיסתכן בדבר ולא הרגו בטל עשה זו מלבד שעבר על לאו שנא' עליהם לא תחיה כל נשמה".

ומקשה המנחת חנוך ע"ז, ע"פ הרמב"ן שאומר דאין דין התורה נסמך על הנס, א"כ עיקר המצוה הוא להסתכן, כי בשעה שנלחמים נופלים משני הצדדים ואיך אומר החנוך, מבלי שיסתכן בדבר? כ"כ הוא תמה דבסנהדר' ס"ז. גבי מכשפה שריה"ג וגם ר"ע סוברים דמיתת ז' עממים היא בסייף ושניהם הר"מ והחנוך השמיטו את זה?

ונראה לחלק בין שעת מלחמה ללא שעת מלחמה. כשנצטוונו, להרוג ז' עממים המחזיקים בארצנו טרם כבשנו אותה מהם' נצטוונו לערוך מלחמה אתם, מערכה מול מערכה, ואז כמובן החיוב גם להסתכן — אחרת א"א לערוך מלחמה — אבל אחרי שנאבדו מן העולם אלא, "ובא לידו אחד מהם ויכל להרגו" אין זאת יותר גדר מלחמה והיא רק מצוה כמו מצות אחרות שאיננו מחויב להסתכן.

והחלוק בין שעת מלחמה ללא שעת מלחמה הוא שייך גם לדין מיתתם בסייף שהשמיטו והוא: בגמ' בבא מציעא (לא:): הכה תכה אין לי אלא בהכאה הכתובה בהן וכו' וכן הוא הדין ברוצח (סנהדר' סה ור"מ הל' סנהדר' י"ד ח') ובשעת מלחמה הלא בודאי עומדים על נפשם א"כ אין זה תלוי בידם (ודין סייף הוא רק פרט מהמצוה החרם תחרים, כי בשעת מלחמה הוא דבר בלתי אפשרי לדייק שישתמשו רק בחרב) אבל, אם ימצא אחד מהם והוא יהי' בידינו כמו אצל, לא תחיה כל נשמה' אז המצוה בסייף.

יד. דבר שאצ"ל שכל הדיון שלנו הוא להלכה בחינת, "תורה היא וללמד אני צריך". אולם למעשה הדבר תלוי בפסקה של הרבנות הראשית לישראל, ומפסקם לא נזוז אפילו כמלוא נימא.